

ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТДА ЗАМОНАВИЙ ТАҲДИДЛАР ВА ЭКОЛОГИК МУАММОЛАР

Баратова Раъно Шомуродовна

Самарқанд Давлат Тиббиёт Университети катта ўқитувчиси

Сидикова Марям Амангелдиевна

Самарқанд Давлат Тиббиёт Университети ўқитувчиси

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10609127>

ARTICLE INFO

Received: 24th January 2024

Accepted: 30th January 2024

Online: 31th January 2024

KEY WORDS

Экология, атроф-муҳит
муҳофазаси, экологик
инқироз, экологик таҳдид,
экологик иқтисод, яшил
иқтисод.

ABSTRACT

Мақолада бутун жаҳонда экологик муаммолар асосий таҳдидлардан бири эканлиги, мамлакатимизда ҳам экологик муаммоларни бартараф қилишга алоҳида эътибор қаратилган, экологик иқтисодиётни ривожлантириш орқали яшил иқтисодга ўтиш жиҳатлари ёритилган.

Кириш. Бугунги кунда жаҳонда эътибор талаб этилаётган муаммолардан бири буэкологик таҳдидлар ўзининг глобаллиги билан алоҳида ажралиб турибди. Табиий воқеликларни англаган холда, уларнинг келиб чиқиш сабабларини аниқлаб, салбий ҳолатларни тузатишга ижобий тарзда ёндашиб, табиат қонунларини ҳисобга олиб, экологик муаммоларни фан-техника ютуқлари асосида хал қилиш муҳим омиллардан ҳисобланади. Ҳеч кимга сир эмаски жаҳонда асосий таҳдид солаётган хавфлардан бири сифатида экологик муаммоларни бартараф этиш масалаларидир. Шундан келиб чиққан ҳолда фикримизча, ҳозирги глобаллашув шароитида иқтисодиётни барқарор ўсишига хавф соладиган замонавий таҳдидлар қуйидагилар: 1.Жаҳонда давом этаётган иқтисодий молиявий инқирозлар; 2.Кучайиб бораётган экстремизм, терроризм ва наркотик моддалар савдоси; 3.Мамлакатда мавжуд коррупцион ва хуфёна иқтисодиёт элементлари; 4.Ишчи кучларнинг давлатлараро ҳаракати (миграцион таҳдид); 5.Жаҳонда рўй бераётган ҳар хил урушлар (ҳарбий,сиёсий, ижтимоий, маънавий, иқтисодий); 6. Экологик муаммолар. Бу борада Президентимиз Ш.Мирзиёев “... Мамлакатимизда экологиянинг жиддий муаммоларни ҳал қилиш масалаларига етарлича эътибор “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 йил № 3, 2017 www.iqtisodiyot.uz 2 қаратилмаётганлиги” ҳақида тўхталиб ўтилган[1]. Мавзуга оид адабиётлар таҳлили Бутун жаҳонда хавф солаётган муаммолардан бўлган экология масаласига давлатимиз раҳбари Ш.М.Мирзиёев томонидан “Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак” асарида [1] жуда муҳимлиги эътироф этилди. Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А.Каримов ўзининг “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” [2] китобида экологик таҳдидлар

тўғрисида алоҳида тўхталиб ўтилган. Ўзбекистон миллий энциклопедиясида экологик омиллар моҳияти атроф муҳитнинг организмлар фаолиятига ўзига хос таъсир этувчи маълум шароитлари ва элементлари мажмуи [3] деб тариф берилган. Инсон фаровонлигини экологик инқироз ҳисобига ошириш яқин келажакда ўзининг салбий оқибатларини кўрсатиши аниқ [4]. Унинг ягона йўли экологик иқтисод ёки яшил иқтисодга ўтишдир. Жаҳонда хавф солаётган таҳдидлардан экологик муаммоларни бартараф этиш бўйича, бутун жаҳон ҳамжамияти биргаликда бир ёқадан бош чиқарган ҳолда [5] ҳал этилиши лозимлигин алоҳида таъкидлаш зарур. Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А.Каримов ўзининг “Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари” китобида мавжуд таҳдидлар тўғрисида қуйидагиларни қайд этди: “Биринчидан. Ўзбекистон хавфсизликнинг яхлитлиги ҳақидаги асосий тамойиллардан бирини тўла қўллаб-қувватлайди. Хавфсизлик - узлуксиз ҳолатдир, ҳадсиз-худудсиздир. Иккинчидан. “Совуқ уруш” барҳам топганидан кейин ялпи хавфсизликка асосий таҳдидни этник, минтақавий, маҳаллий можаролар ва давлатлар ичидаги жангари сепаратизм солмоқда. Учинчидан. Ўзбекистон ўзининг жўғрофий-сиёсий ҳолати жиҳатидан коллектив хавфсизлик тизими изчил йўлга қўйилмаган минтақада жойлашган. Бу ҳам таҳдид туғдирувчи сабабдир. Ўзбекистон амалда Форс кўрфази, Каспий денгизи ҳавзаси ва Тарим ҳавзасининг нефть ва газга бой конлари жойлашган ярим ҳалқанинг стратегик марказидир. Яъни, бу ярим ҳалқа атрофида бутун дунёда энергия тақчиллиги шароитида яқин йилларда Евроосиё ва жаҳон келажаги учун ҳал қилувчи роль ўйнайдиган энергия захиралари мавжуд. Тўртинчидан. Минтақавий низолар кўпинча терроризм ва зўравонлик, нарқобизнес ва қурол-яроқ билан қонунсиз савдо қилиш, инсон ҳуқуқларини оммавий суратда поймол этиш каби хавфли таҳдидларнинг доимий манбаига айланиб бормоқда. Бешинчидан. Шунга ишончимиз комилки, халқаро муносабатлар амалиётида ҳар бир мустақил мамлакатнинг ўз миллий манфаатларига мувофиқ, ўз мустақиллиги ва барқарорлигини таъминлаш мақсади бўлиши лозим. У ёки бу халқаро тизимларда ва коллектив хавфсизлик шартномаларида “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 йил № 3, 2017 www.iqtisodiyot.uz 3 қай даражада қатнашишини уларнинг ўзи белгилаш ҳуқуқи назарда тутилиши зарур. Олтинчидан. Бизнинг назаримизда, экологик ва ядровий хавфсизлик муаммолари алоҳида эътиборни талаб қилади [2]. Тадқиқот методологияси 2017 йилда инсониятга экологик ва геосиёсий муаммолар хатар солади. Бундай фикрга Давос шахридаги бутун жаҳон иқтисодий форуми мутахассислари келишди. Бу ҳақда глобал хатарлар ҳақидаги ҳар йили маъруза “Global Risks Report 2017” *да айтилган. Мутахассислар ҳаммаси бўлиб 30 та глобал хатар ҳамда улар орасидаги нисбатни кучайтириши ёки ўзгартириши мумкин бўлган 13 та тенденцияни белгилаб олишди. Хатарлар 5 та: иқтисодий, экологик, геосиёсий, ижтимоий ва технологик тоифаларга бўлинган. Ўтган йилга нисбатан хатарларнинг таркиби деярли ўзгармаган. Ягона истисно-“минтақавий ва глобал бошқарувнинг носамарадорлиги” хатари бўлиб, у минтақавий ва глобал тузилмаларнинг иқтисодий, геосиёсий ва экологик муаммоларни ҳалқилишга қодирмаслиги сифатида белгиланади. 2017 йилнинг юз бериши эҳтимоли энг катта хатарлари орасида учтаси экология, учтаси

геосиёсат соҳасига тегишли бўлиб, экологик хатарлар юқорида турмоқда. Булар экстремал об-ҳаво шароитлари ва катта кўламли экологик фалокатлардир. Ўтган йили иқлим ўзгариши соҳасида анчагина тараққиётга эришилган: 100 дан кўпроқ давлат, жумладан АҚШ ва Хитой 2015 йилги иқлим бўйича Париж келишувини ратификация қилишди. Бу келишув атмосферада карбонат ангидрид миқдорини камайтириш бўйича чораларни кўзда тутди. Бироқ Европа ва Шимолий Америкадаги сиёсий соҳалардаги ўзгаришлар бу ютуқларга хатар солади, деб огоҳлантирмоқдалар мутахассислар. Шунинг айтиши мумкинки, хавф соладиган таҳдидлар ичида экологик муаммолар муҳим аҳамиятга эгадир. Шундай экан, экология ва экологик муаммолар нима? У қандай хавфли таҳдидга эга? 1866-йили немис биологи Эрнст Геккель ўзининг “Организмлар умумий морфологияси” “Generelle Morphologie der Organismen” номли китобида илк бор келиб чиқиши юнонча тушунча бўлган оикос (уй) ва - логос (ўрганиш) сўзларидан экология сўзини яратди. У экология тирик организмлар орасидаги ва уларнинг атроф-муҳит билан ўзаро муносабатларини ўрганувчи фан деган. Экологиянинг бош мақсади инсониятни глобал экологик инқироздан “барқарор ривожланиш” га олиб чиқишдир. Ўзбекистон миллий энциклопедиясида экология қуйидагича ифодаланган: (Юнонча oikos -уй, турар жой ва экология) - организмлардан ҳар хил даражада юқори турадиган системалар; популяциялар, биоценозлар, биогеоценозлар (экосистемалар) ва биосферанинг тузилиши, уларда кечадиган жараёнларни ўрганадиган биол фанлар мажмуи [3]. Ушбу энциклопедияда экологик омиллар моҳияти атроф муҳитнинг организмлар фаолиятига ўзига хос таъсир этувчи маълум шароитлари ва элементлари мажмуи” деб эътироф этилган. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 йил № 3, 2017 www.iqtisodiyot.uz 4 Таҳлил ва натижалар Жаҳон амалиётида бугунги кунда замонавий экология қуйидагиларга бўлиниб ўрганилмоқда. Экологик муаммолар бутун дунё мамлакатларининг ечимини кутаётган муаммолардан биридир. Шунинг учун ҳам бу муаммо билан жаҳон ҳамжамияти шуғулланмоқда. Экология муаммоси юқори даражада атроф-муҳит муҳофазаси мавзуси илк маротаба 1972 йили Стокгольмда мазкур мавзуга бағишланган БМТ Конференциясида кўтарилган. Бўлиб ўтган ушбу анжуманда “инсон фаровон ва юқори кадр-қимматга эга ҳаётни тақозо этадиган муҳитда яшамоғи лозим” дейилган. 1-Расм. Замонавий экология турлари Ҳозирги кунда экологик муаммоларни мураккаб, кўп қиррали ва қарамақарши кучлардан, умуминсоният талабига жавоб берадиган экологик стратегия, экологик илмий тадқиқод натижалар ишлаб чиқилишига сабаб бўлмоқда. Кейинги йилларда мамлакатимиз ва халқаро миқёсларда экология ва атрофмуҳитни муҳофаза қилиш соҳасида амалга оширилаётган самарали тадбирлар туфайли табиатга етказилаётган таъсир даражасини камайишига эришилади. Ривожланган мамлакатлар амалиётдан келиб чиққан холда атроф-муҳитнинг ифлосланиши, экологиянинг ёмонлашувини олдини олиш орқали, яъни келажак авлод учун табиатни сақлаш, инсон ва табиат уйғунлашувини таъмилаш имконини беради. Ҳар бир мамлакатга иқтисодий, ижтимоий ва экологик режалар асосида барқарор ривожланишнинг миллий

стратегиясини ишлаб чиқиш тавсия Экология биосфера Қишлоқ хўжалиги экологияси Математик экология Юридик экология Ижтимоий Валеология экология Иқтисодий экология Геоэкология Саноат экологияси “Иқтисодиёт ва инновацион

технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 йил № 3, 2017 www.iqtisodiyot.uz 5 этилди. 2000 йили Минг йиллик саммитида жаҳоннинг етакчи давлатлари БМТнинг минг йиллик декларациясини қабул қилиб, унда Минг йиллик ривожланиш мақсадлари белгилаб берилганди. Мақсадларнинг бири экологик барқарорликни таъминлаш бўлиб унда: - 2010 йили биологик хилма-хилликнинг йўқолишини камайтириш; - 2015 йили тоза ичимлик сув истеъмолидан маҳрум бўлган аҳолисонини икки баробарга камайтириш; - 2020 йили 100 миллион нафар қашшоқликда кун кечирувчи аҳоли ҳаётининг фаровонлигини ошириш кўзда тутилган эди. 2002 йили Йоханнесбургда (ВСУР 2002) Барқарор ривожланиш бўйича ўтказилган Бутунжаҳон саммитида “Сиёсий декларация” ва “Барқарор ривожланиш бўйича олий даражада Бутун жаҳон учрашувлар қарорларини бажарилиш режаси” қабул қилинди. Умуман олганда Дунё миқёсидаги экологик муаммоларни ҳал этишда халқаро ҳамкорлик муносабатларни ўрнатишда қўйидагиларга эътибор қаратиш зарур: - табиатдан фойдаланиш ва уни муҳофаза қилишда халқаро ҳамкорлик тизимининг шакллантириш, табиий, ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий шартшароитлар яратиш; - экологик муаммоларни ҳал этишдаги ҳамкорликнинг тажриба, миллий асосий йўналишлари, атроф-муҳитни муҳофаза қилишда халқаро ташкилотларнинг аҳамиятини ошириб бориш; - атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида халқаро ҳамкорликнинг битим ва дастурларини ишлаб чиқиш; - Ўзбекистоннинг табиат муҳофазаси соҳасида давлатлараро ҳамкорлик экологик вазиятни маҳаллий, миллий, регионал ва глобал даражада яхшилаш масалаларига алоҳида эътибор қаратиш. Мазкур муаммоларни ҳал этиш ва барқарор ривожланишга ўтиш учун биосферанинг экологик салоҳиятидан ўйлаб, режа асосида, унга зарар етказмаган ҳолда фойдаланиш лозим. Экологик инқирознинг келиб чиқишига асосий сабаб эса иқтисодий ўсиш ва жамиятнинг истеъмолчилик салоҳиятининг ошганлигидир. Инсон фаровонлигини экологик инқироз ҳисобига ошириш яқин келажакда ўзининг салбий оқибатларини кўрсатиши аниқ. Унинг ягона йўли экологик иқтисод ёки яшил иқтисодга ўтишдир. Яшил иқтисод бу қувватни тежовчи буюмларни ишлаб чиқариш, муқобил энергиядан фойдаланиш, атмосферага заҳарли газларни чиқармайдиган, электр қуввати билан юрадиган транспортдан фойдаланиш, сувни тежаш, тупроқ унумдорлигини оширишда кимёвий моддалардан фойдаланмаслик ва ҳоказо. Мутахассисларнинг фикрига кўра бугунги кундаги мавжуд эко технологиялардан самарали фойдаланилса электр қувватини 2 баробар, 2025 йилга келиб автомобиллар томонидан ёқиладиган ёнилғини 50 фоизга тежаш мумкин [4] дейилган. 2012 йили Рио-де-Жанейрода БМТнинг барқарор тараққиёт бўйича “Рио +20” номини олган Конференцияси бўли бўтди. Саммит очилишида сўзга чиқар экан, БМТнинг Бош котиби Пан Ги Мун инсоният янги даврга қадам “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 йил № 3, 2017 www.iqtisodiyot.uz 6 қўяётганлигини қайд этди. У 2040 йилга бориб Ер шарининг аҳолиси 9 млрд. га кўпайишини ҳисобга олиб, ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг эски модели ўз аҳамиятини йўқотганлигини таъкидлади. Маърузада 2030 йилга келиб дунё аҳолисининг озиқ-овқатга бўлган эҳтиёжи 50 фоизга, электр қувватига - 45 фоизга, сув захираларига эса 30 фоизга ўсиши таъкидланди. Буни амалга ошириш учун эса зудлик билан “яшил иқтисодиёт” ни жорий этиш зарур, деди Пан Ги

Мун. Бугунги кунда яшил иқтисодиётга босқичма-босқич АҚШ, жанубий Корея, Германия, Швеция, Дания, Голландия ва бошқа ривожланган мамлатлар ўтмоқда [5]. Албатта жаҳонда хавф солаётган таҳдидлардан экологик муаммоларни бартараф этиш бўйича, бутун жаҳон ҳамжамияти биргаликда бир ёқадан бош чиқарган ҳолда ҳал этилиши лозимлигини алоҳида таъкидлаш зарурдир. Ер юзида тинчлик ва ҳамкорликни мустаҳкамлаш, барқарор тараққиётни таъминлаш борасида самарали фаолият олиб боришда Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг роли каттадир. Дунё давлатларини ўзаро мулоқот, ҳамкорлик ва ҳамжиҳатликка чорлаш, уларнинг куч ва имкониятларини яратувчанлик йўлида бирлаштириш, яъни энг долзарб масалаларни баҳамжиҳат ҳал қилиш ушбу ташкилот томонидан 2015 йилга қадар қабул қилинган Минг йиллик ривожланиш мақсадларида, 2016 йилда эса барқарор ривожланиш мақсадларида ўз ифодасини топди. Экологик муаммоларни ҳал этишда мамлакатимизда қандай ишлар амалга оширилмоқда. Биринчи навбатда республикаимизда экология ва экологик муаммоларнинг ҳуқуқий асоси яратилди. Бу борада мамлакатимизда бир қатор меъёрий ҳужжатлар қабул қилинмоқда жумладан: - Ўзбекистон Республикасининг “Экологик экспертиза тўғрисида” ги; 25.05.2000 й.73-II-сон. - “Муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар тўғрисида” ги; 2004 йил 3 декабрь, 710-II-сон. - “ Экологик назорат тўғрисида” ги; 27.12.2013 й.ЎРҚ-363. - “Ўсимлик дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисида” ги (янги таҳрири) 21.09.2016 й. ЎРҚ-409-сон. - “Ҳайвонот дунёсини муҳофаза қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисида” ги (янги таҳрири); 19.09.2016 й.ЎРҚ-408-сон. - Қонунлари ва Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 23 августдаги 273-сон қарорига асосида “2016 - 2020 йилларда Ўзбекистон Республикасида атроф табиий муҳит мониторинги” дастури қабул қилинди. Хулоса ва таклифлар Бугунги глобллашув шароитида жаҳонда асосий муаммолардан бири буэкологик муаммолардир. Бу муаммоларни ўрганиш асосида қўйидаги хулосаларни шакллантирдик: - дунёда хавф солаётган хатарлар 5тоифага бўлинади: иқтисодий, экологик, геосиёсий, ижтимоий ва технологик; -мамлакатимизда ва жаҳонда ўзининг хавфлилиги билан алоҳида ўрин эгаллаган муаммолардан бири бўлган экология хавфини бартараф этиш долзарб бўлиб қолмоқда; “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 3, май-июнь, 2017 йил № 3, 2017 www.iqtisodiyot.uz 7 -экологик таҳдидларни бартараф этишда жаҳон ҳамжамиятининг ҳамкорлигини мустаҳкамлаш, келушув ва музокоралар орқали унинг хавфини пасайтириб бориш, экологик инқирознинг келиб чиқиш сабабларини аниқлаш, иқтисодий ўсишни таъминлаш орқали яшил иқтисодга ўтишдир; - республикаимизда экологик муаммоларни тартибга солиш ва ҳал этиш борасида ҳуқуқий асос яратилганлиги экологик муаммоларни имкон қадар камайтиришга ўз ҳиссасини қўшади деб ҳисоблаймиз. Фойдаланилган адабиётлар рўйхати 1. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик-ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак.

References:

1. Ўзбекистон, 2017, 19-б. 2. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. –

2. Молия.2002. 11-14-бб. 3. Ўзбекистон миллий энциклопедияси.
3. 2005. 1646. 4. UNEP, 2011, Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication, (предварительный вариант), <http://www.unep.org/greeneconomy>
4. Плеханов С.И. Солнце – это жизнь, а не батарейка. Химия и жизнь, №8 стр.
5. 2012, с.2-5 6. Ўзбекистон Республикасининг “ Экологик назорат тўғрисида”ги қонуни 2013 й. 27 декабр
6. Аскарлова Н. К., Рахимова Д. Ж. ЭФФЕКТИВНОСТЬ СПЕЦИФИЧЕСКОГО ЛЕЧЕНИЯ МЕТАБОЛИЧЕСКИХ НАРУШЕНИЙ ОБУСЛОВЛИВАЮЩИХ СУДОРОГИ В ПЕРИОД НОВОРОЖДЕННОСТИ //НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ. – С. 68.
7. Ахмеджанова Н. И. и др. Оценка функционального состояния почек при ренальных осложнениях у детей в период пандемии COVID-19: обсервационное когортное ретроспективное клиническое исследование //Кубанский научный медицинский вестник. – 2023. – Т. 30. – №. 3. – С. 25-33.
8. Валиева М. У., Тухтаров Б. Э. TO THE EXPERIENCE OF USING A BIOLOGICALLY ACTIVE FOOD ADDITIVE NOGLUKIN IN THE NUTRITION OF ATHLETES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – Т. 11. – №. 4. – С. 425-432.
9. Маталыгина О.А., 2015; Щеплягина Л.А., 2012; Громова О.А., 2017; Тутельян В.А., Конь И.Я., 2017
10. Маллаева М. Б. ЭКОЛОГИЯ ҲИСОБИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ //SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI. – 2023. – Т. 6. – №. 4. – С. 269-280.
11. Маллаева М. М. СОГЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 16. – С. 753-760.
12. Наимова З. С. ВЛИЯНИЕ ЭКОЛОГИИ СЕМЬИ И ОБРАЗА ЖИЗНИ НА СОСТОЯНИЕ ЗДОРОВЬЯ ДЕТЕЙ ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 31. – №. 3. – С. 107-113.
13. Наимова З. С. и др. Влияние Выбросов Химического Производства На Состояние Здоровья Детей И Подростков //AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 288-292.
14. Рахимова Д. Д., Шайхова Г. И. 7-17 YOSHLI MAKTAB OQUVCHILARINING JISMONIY RIVOJLANISHINI VANOLASH //журнал репродуктивного здоровья и уро-нефрологических исследований. – 2022. – Т. 3. – №. 4.
15. 9. Файзибаев П. Н., Буляев З. К., Уралов Ш. М. САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ АҲОЛИСИ ЎРТАСИДА РАЦИОНАЛ ОВҚАТЛАНИШ ТАМОЙИЛЛАРИГА РИОЯ ҚИЛИШ ҲОЛАТИ //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 501-510.
- 16.
17. Буляев З. К. Распространенность Гепатита А Среди Детей В Центральной Азии //Research Journal of Trauma and Disability Studies. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 7-12.
18. Уралов У., Баратова Р., Раджабов З. УЛУЧШЕНИЕ САНИТАРИИ ПИТЬЕВОЙ ВОДЫ //Евразийский журнал академических исследований. – 2023. – Т. 3. – №. 2 Part 2. – С. 176-179.

19. Уралов Ш. М., Буляев З. К. О ВЛИЯНИИ ФАКТОРОВ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ НА КАЧЕСТВО ЖИЗНИ И ЗДОРОВЬЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ (КРАТКИЙ ОБЗОР) //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 518-525.
20. Уралов Ш. М., Буляев З. К. ИЗУЧЕНИЕ ВОПРОСОВ ВЛИЯНИЯ ЗАНЯТИЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ НА ЗДОРОВЬЕ И УРОВЕНЬ ФИЗИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ СТУДЕНТОВ //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 511-517.
21. Raximova D. J., Naimova Z. S., Halimova S. A. 7 YOSHDAN 14 YOSHGACHA BO 'LGAN BOLALARDA OZIQLANISH MUAMMOLARI VA ULARNI OLDINI OLIISHDA VITAMIN VA MINERALLARNING O 'RNI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 4. – С. 380-385.
22. Andarmonovich K. A. et al. IFLOSLANGAN ATMOSFERA HAVOSINING O 'SIMLIKLAR VA HAYVONLAR ORGANIZMIGA TA'SIRI //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 42. – №. 1. – С. 176-181.
23. Abdujabbarova Z., qizi Ziyodabegim M., Karimov A. A. WAYS OF HUMAN BODY DAMAGE BY HEAVY METALS //GOLDEN BRAIN. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 63-65.
24. Amangildievna S. M. Informational Educational Programs on Adolescent Health //Eurasian Research Bulletin. – 2023. – Т. 17. – С. 210-214.
25. Baratova R. S. The Importance Of A Healthy Lifestyle In Maintaining The Health Of The Population //Eurasian Research Bulletin. – 2023. – Т. 17. – С. 236-240.
26. Bakhriyevich U. U., Amankeldievna S. M. IMPACT OF ECOLOGICAL PROBLEMS ON SOCIETY AND ECOLOGICAL PROBLEMS OF THE PRESENT TIME //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 1000-1008.
27. Boysin K. et al. Influence of Xenobiotics on Organisms and Methods of their Detoxification //Web of Scholars: Multidimensional Research Journal. – 2022. – Т. 1. – №. 7. – С. 8
28. _Mallayeva Mavjudaxon Maxramovna - TOKSIK GEPATIT sharoitida QONNING AYRIM biokimyoviy (ALT, AST, ishqoriy FOSFOTAZA VA UMUMIY OQSIL MIQDORI) O'zgarishlariga POLIFENOLLAR TA'SIRINI aniqlash.
29. Gapparova G., Akhmedjanova N. CLINICAL AND LABORATORY FEATURES, DIAGNOSIS AND TREATMENT OF PYELONEPHRITIS IN CHILDREN DURING THE COVID-19 PANDEMIC //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 17. – С. 186-187.
30. Islamovna S. G., Jurakulovna R. D., Gulistan K. Current state of the problem of rationalization of schoolchildren's nutrition. – 2022.
31. Karimov A. A. ATROF-MUHIT IFLOSLANISHI NATIJASIDA OG 'IR METALLARNING INSON ORGANIZMIGA TA'SIRINI EKOLOGIK BAHOLASH //Results of National Scientific Research International Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 205-215.
32. Karimovich B. Z. Prevalence of Hepatitis a in Central Asian Regions //INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH SYSTEMS AND MEDICAL SCIENCES. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 28-32.
33. Karimov A. A. ACCUMULATION OF HEAVY METALS IN PLANTS //GOLDEN BRAIN. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 148-157.
34. Khिताev B. A. et al. Hematological Indicators under the Influence of Zinc Sulfate in the Experiment //Web of Scholars: Multidimensional Research Journal. – 2022. – Т. 1. – №. 7. – С. 77-80.

35. Маллаева М. М. СОГЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 16. – С. 753-760.
36. Muhammadjon M., Mavjudaxon M. EKSPERIMENTAL TOKSIK GEPATITDA AYRIM POLIFENOLLARNING TA'SIRI //International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research. – 2023. – С. 283-286.
37. Maxramovna M. M. et al. PEDAGOGICAL ESSENCE OF DEVELOPING A CULTURE OF HEALTHY LIFESTYLE FOR YOUNG PEOPLE //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1234-1238.
38. Naimova Z. S., Shayqulov H. S. KIMYO ZAVODIGA YAQIN HUDUDLARIDA YASHOVCHI BOLALAR VA O 'SMIRLARDAGI ANTROPOMETRIK KO 'RSATGICHLAR //GOLDEN BRAIN. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 59-64.
39. Nurmamatovich F. P., Jurakulovna R. D. The importance of the international hassp system in the production of quality and safe confectionery products //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 10. – С. 1184-1186.
40. Naimova Z. S. Xenobiotics as a Risk Factor for Kidney and Urinary Diseases in Children and Adolescents in Modern Conditions //Eurasian Research Bulletin. – 2023. – Т. 17. – С. 215-219.
41. Nurmuminovna G. G., Abdurakhmanovna U. N. CLINICAL AND LABORATORY FEATURES OF NEPHROPATHY IN CHILDREN WITH DIABETES MELLITUS //Open Access Repository. – 2023. – Т. 9. – №. 2. – С. 116-122.
42. Nurmuminovna G. G. CLINICAL AND LABORATORY FEATURES, DIAGNOSIS AND TREATMENT OF PYELONEPHRITIS IN CHILDREN DURING THE COVID-19 PANDEMIC //JOURNAL OF BIOMEDICINE AND PRACTICE. – 2023. – Т. 8. – №. 2.
43. Nurmuminovna G. G. Assessment of Partial Renal Function in Children with Pyelonephritis During the Covid-19 Pandemic //Eurasian Research Bulletin. – 2023. – Т. 17. – С. 220-228.
44. Гаппарова Г. Н., Ахмеджанова Н. И. COVID-19 PANDEMIYASI DAVRIDA BOLALARDA PIELONEFRITNING KLINIK-LABORATOR XUSUSIYATI, DIAGNOSTIKASI VA DAVOLASH //ЖУРНАЛ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВЬЯ И УРО-НЕФРОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2022. – Т. 3. – №. 4.
45. Ибрагимов П. С., Тухтаров Б. Э., Валиева М. У. БРУЦЕЛЛЁЗ КАСАЛЛИГИНИНГ ЭТИОЛОГИЯСИ ВА ЭПИДЕМИОЛОГИЯСИ //PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 50-53.
46. Narbuvayevna A. R., Murodulloyevna Q. L., Abduraxmanovna U. N. Environmentally friendly product is a Pledge of our health!. – 2022.
47. Sattorovna N. Z. Family Ecology and Way of Life as a Factor Shaping the State of Health of School Children //Global Scientific Review. – 2023. – Т. 14. – С. 60-67.
48. Sanayeva S. B. et al. ABOUT PESTS OF GOURDS IN THE SAMARKAND REGION //GOLDEN BRAIN. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 66-68.
49. Zhurakulovna R. D., Abdurakhmanovna U. N. Current State of the Problem of Rationalization of Schoolchildren's Nutrition //Eurasian Medical Research Periodical. – 2023. – Т. 19. – С. 81-89.

50. Zhurakulovna R. D. ASSESSMENT OF THE ACTUAL NUTRITION OF CHILDREN AND ADOLESCENTS TAKING INTO ACCOUNT REGIONAL PECULIARITIES //E Conference Zone. – 2022. – C. 41-44.
51. Zhurakulovna R. D. NUTRITION OF CHILDREN AS A FACTOR DETERMINING THE HEALTH OF FUTURE GENERATIONS //Conferencea. – 2022. – C. 41-42.
52. Zhurakulovna R. D., Shomuratovna B. R., Narmuminovna G. G. HYGIENIC RECOMMENDATIONS FOR THE PREVENTION OF SCHOOL MYOPIA AND OTHER VISUAL IMPAIRMENTS IN CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE //American Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2022. – T. 6. – C. 29-38.
53. Jurakulovna R. D. Analysis Of Distribution Of Vitamins, Macro And Micro Elements Deficiency Among Children And Adolescents In Samarkand Region, According To Clinical Symptoms //Eurasian Research Bulletin. – 2023. – T. 17. – C. 229-235.
54. Erugina M. V. et al. The population health in The Russian Federation and the Republic of Uzbekistan: a comparative analysis //Problemy Sotsial'noi Gigieny, Zdravookhraneniia i Istorii Meditsiny. – 2023. – T. 31. – №. 2. – C. 206-209.
55. Eshnazarovich T. B., Usmonovna V. M., Chorshanbievich K. N. Some Indicators of Protein Security of Professional Athletes-Young Men Engaged in Kurash Wrestling //Eurasian Research Bulletin. – 2023. – T. 17. – C. 241-245.
56. Tukhtarov B. E., Valiyeva M. U., Ch K. N. ESTIMATION OF THE IMPORTANCE OF BIOLOGICAL VALUE OF NUTRITION ALLOWANCES OF SPORTSMEN OF WEIGHTLIFTING IN THE CONDITIONS OF THE HOT CLIMATE //World Bulletin of Public Health. – 2023. – T. 19. – C. 149-152.
57. Sh B. R. et al. THE SIGNIFICANCE OF GIAMBLIASIS IN THE ETIOPATOGENESIS OF DISEASES IN CHILDREN //EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR). – 2022. – T. 8. – №. 6. – C. 62-65.
58. Sh B. R. et al. Environmentally Friendly Product is a Pledge of Our Health //Texas Journal of Multidisciplinary Studies. – 2022. – T. 9. – C. 48-50.
59. Хидиров Н. Ч., Тухтаров Б. Э., Валиева М. У. ASSESSMENT OF THE AVERAGE DAILY DIETS OF PROFESSIONAL ATHLETES ON ACTUAL AND ALTERED DIETARY BACKGROUNDS //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – T. 11. – №. 4. – C. 433-441.